

Бущик В. О., магістр,
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Україна.

Науковий керівник – Вейландс Л. В.-В., канд. пед. наук,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Україна

МІЖОСОБИСТІСНИЙ КОНФЛІКТ ВИКЛАДАЧ–СТУДЕНТ ЯК ОБ’ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Становлення України як інформаційного суспільства супроводжується змінами в соціальних відносинах. Система вищої освіти, порівняно з іншими

соціальними інститутами, відрізняється розмаїттям функціональних, рольових, міжособистісних, міжгрупових взаємозв'язків. У такому сплетінні стосунків стає неминучим зіткнення інтересів, думок, позицій, потреб людей. У зв'язку з постійною зміною характеру взаємодії між педагогом і студентом, між студентами та працівниками освітніх організацій сучасний педагогічний процес має низку проблем із вирішенням міжособистісних конфліктів, тому пошук нових і ефективних шляхів вирішення конфліктів на різних рівнях освітньої діяльності набуває особливого значення, включно з вищою освітою.

Дослідження конфліктів не є новою науковою проблемою. На сьогодні існує велика кількість наукових робіт, присвячених темі міжособистісних конфліктів, такими дослідженнями займалися: А. Я. Анцупов, В. М. Басова, А. А. Єршов, В. І. Журавльова, Е. І. Кіршбаум, Л. А. Петровська, Л. В. Сімонова, В. А. Фокін, Т. А. Чистякова та інші. Незважаючи на велику кількість досліджень і експериментів, загалом проблема міжособистісного конфлікту вивчена недостатньо, залишаються питання щодо загальноприйнятого визначення поняття конфлікту, відсутнє єдине розуміння динаміки конфлікту, недостатньо визначена роль емоцій, що виникають у конфлікті і супроводжують його, продовжується розробка проблеми висвітлення факторів, що впливають на сприйняття сторонами одно одної під час конфлікту [1]. Крім невеликої кількості теоретичних робіт, наразі існує брак експериментальних досліджень із вивчення міжособистісних конфліктів у педагогіці.

Аналіз спеціальної літератури дає підстави стверджувати, що на сьогодні існує кілька підходів до визначення поняття конфлікту. Наприклад, Г. В. Ложкін та Н. І. Пов'якель стверджують, що конфлікт – це зіткнення різноспрямованих сил (інтересів, цінностей, поглядів, позицій, думок) суб'єктів взаємодії. К. К. Платонов визначив поняття «конфлікт» як суперечність, яка важко вирішується і пов'язана з гострими емоційними переживаннями. За А. Я. Анцуповим, конфлікт – це прагнення однієї сторони утвердити свою позицію, а інша сторона протестує проти неправильної оцінки її діяльності [4]. Дослідники феномену міжособистісного конфлікту також розділяють поняття «конфлікт» і «конфліктна ситуація», оскільки різниця між ними дуже істотна. У такому разі конфліктна ситуація – це ситуація прихованого або відкритого протистояння двох або кількох учасників, кожен із яких має свої цілі, мотиви, засоби і способи вирішення особистісно значущої проблеми [2].

Також за роботами О. Я. Анцупова, О. В. Винславської, І. В. Кошової, В. Б. Ольшанського можна бачити, що існують істотні відмінності у розумінні понять «суб'єкт» та «учасник» міжособистісного конфлікту. Суб'єкти (різні сторони, опоненти) – це учасники (окремі особистості, групи, організації, держави), безпосередньо втягнуті в усі фази конфлікту, які непримиренно оцінюють сутність і протікання одних і тих же подій [4]. На відміну від цього,

учасником конфлікту може бути будь-яка людина, організація або група осіб, які беруть участь у конфлікті, але не розуміють цілей конфліктного протиріччя. Учасником може бути стороння особа, яка випадково опинилась в зоні конфлікту і не має свого інтересу. Суб'єктом конфлікту є окрема людина або група, здатна створювати конфліктну ситуацію, тобто відносно самостійно впливати на перебіг конфлікту відповідно до своїх інтересів, здійснювати вплив на поведінку та позицію інших, викликати ті чи інші зміни у суспільних відносинах [5].

У нашому дослідженні ми погоджуємося з визначенням В. М. Нагаєва, який визначає міжособистісний конфлікт як окремий випадок взаємодії людей у процесі їхнього спілкування та спільної діяльності [6]. Варто також зазначити, що міжособистісні конфлікти мають деякі специфічні відмінності, що відрізняють їх від інших конфліктів, а саме: протидія людей відбувається безпосередньо тут і тепер, на основі зіткнення їхніх власних мотивів; має прояв увесь спектр відомих причин, загальних і частково об'єктивних і суб'єктивних; для суб'єктів конфліктної взаємодії є своєрідним «полігоном» перевірка характерів, темпераментів, проявом здібностей, волі, інтелекту та інших індивідуально-психологічних особливостей; відрізняються високою емоційністю та зачіпають практично всі сторони стосунків між конфліктуючими суб'єктами; стосуються інтересів не тільки конфліктуючих, але і тих, з ким вони безпосередньо пов'язані різноманітними міжособистісними стосунками та зв'язками.

Враховуючи специфіку факторів конфлікту (суб'єктивні та об'єктивні) міжособистісні конфлікти можуть бути деструктивними або конструктивними, які переводять напрям взаємодії від конфронтації до співробітництва.

Педагогічний конфлікт займає особливе місце серед конфліктів. Хоча педагогічному конфлікту характерні властивості і закономірності міжособистісного конфлікту, вони мають свої специфічні характеристики і особливості, які відокремлюють цей вид конфлікту від інших міжособистісних конфліктів. Специфіка конфліктів типу «викладач–студент» і «студент–викладач» (на відміну від конфліктів типу «учитель–учень») полягає в тому, що студент значною мірою є самостійним суб'єктом педагогічного процесу. По суті, він виступає «замовником» типу освіти і здатний усвідомлено оцінювати «пропонований йому товар».

Конфлікти між викладачем і студентом, поряд із загальними характеристиками, мають свої особливості. Насамперед це асиметрія ролей. Вона, на думку багатьох вчених, сама по собі вже є конфліктогенним чинником. Може бути приналежність викладача і студента до різних культур і субкультур; психофізіологічні особливості, притаманні різним віковим групам, індивідуальні особливості онтогенезу, особливості педагогічного процесу, який конфліктний «за своєю природою».

Взаємовідносини між викладачем і студентом характеризуються більшою офіційністю, що породжують відповідні вимоги до професійної майстерності педагога і нормативні очікування обох сторін.

Слід зазначити, що завдяки специфіці навчальної діяльності більшість конфліктів між викладачем і студентом проходить при «свідках» – навчальній групі. Найчастіше такі конфлікти є деструктивними, хоча й являються джерелом розвитку самого навчально-виховного процесу, що сприяє особистісному розвитку її учасників.

На сьогодні існує велика кількість публікацій, присвячених проблемі педагогічних конфліктів. Однак залишається актуальним дослідження специфіки педагогічного конфлікту у діаді «викладач–студент» з урахуванням його специфіки, змін характеристик освітнього середовища, пов'язаних із трансформацією сучасного ЗВО та нових вимог до суб'єктів системи вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Куприянов Р. В. Межличностные конфликты в диаде преподаватель–студент: монография; М-во образ. и науки России; Казан. нац. исслед. ун-т. Казань: КНИТУ, 2011. 196 с.
2. Цыбульская М. В., Яхонтова Е. С. Конфликтология. Москва, 2004. С. 5–14.
3. Салагаев А. Л. Молодежные правонарушения и делинквентные сообщества сквозь призму американских социологических теорий. Казань: Экоцентр, 1997. 112 с.
4. Кашева Г. С., Ратников В. П., Голубь В. Ф. Конфликтология: учебник для вузов. Москва, 2011. 164 с.
5. Социология: учебник для вузов / под ред. В. Н. Лавриненко. Москва: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. 349 с.
6. Нагаев В. М. Конфліктологія: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 198 с.